

УДК 376-056.264-
053.4:81'233:[615.851:7.07]

Катерина ЗЕЛІНСЬКА-ЛЮБЧЕНКО
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри логопедії
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка
Яна КИРИЧЕНКО
студентка спеціальності
«Спеціальна освіта. Логопедія»
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

У статті проаналізовані дослідження науковців щодо формування комунікативних умінь у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення засобами арт-терапії. Висвітлено методичні рекомендації щодо формування зазначених умінь дошкільників із ЗНМ.

Ключові слова: комунікативні уміння, дошкільний вік, загальне недорозвинення мовлення, арт-терапія.

The article analyzes the research of scientists on the formation of communication skills in preschoolers with general underdevelopment of speech by means of art therapy. Methodological recommendations for the formation of the specified skills of preschoolers with special needs are highlighted.

Keywords: communication skills, preschool age, general speech underdevelopment, art therapy.

Постановка проблеми. Формування комунікативних умінь у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення є серйозною проблемою сьогодення, оскільки їх своєчасне надбання впливає на здатність спілкуватися та виражати свої думки, потреби та емоції. Сучасні науковці та

практики все частіше звертаються до інноваційних засобів формування та розвитку комунікативних умінь, у тому числі й до арт-терапевтичних.

Арт-терапія є одним із ефективних методів роботи з дітьми з особливими потребами, включаючи дітей із загальним недорозвитком мовлення. Вона базується на використанні мистецтва та творчості як засобу спілкування та самовираження. Арт-терапевт створює безпечне середовище, де дитина може вільно виражати свої почуття та емоції через малювання, ліплення, музику, танець та інші види мистецтва.

Застосування арт-терапії у роботі з дошкільниками із загальним недорозвитком мовлення може допомогти вирішити певні завдання: Через творчість та мистецтво дитина може виражати свої думки, почуття та емоції, навчатися спілкуватися з іншими. Також в процесі арт-терапії дитина стикається з різноманітними матеріалами та інструментами, що сприяє розвитку моторики, координації рухів та мовленнєвих навичок. Арт-терапія допомагає дитині відчувати себе важливою та цінною, розвиває її творчі здібності та допомагає збудувати позитивне ставлення до себе. арт-терапія сприяє взаємодії з іншими дітьми та дорослими, розвиває навички спільної роботи, сприйняття та розуміння інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток комунікативних умінь у дітей дошкільного віку є однією з умов повноцінного формування особистості. Тяжкі порушення мовлення є причиною порушень функції спілкування через недорозвиток мовленнєвої сфери дитини та в подальшому можуть призвести до виникнення у дітей закомплексо-

ваності, заважаючи їм вчитися і повною мірою розкривати свої природні здібності, викликаючи специфічні риси загальної й мовленнєвої поведінки [8, с. 224].

Проблема дітей із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) викликає значний інтерес серед науковців (К. Зелінська-Любченко, С. Конопляста, Левина, Т. Пічугіна, Л. Стахова, М. Шеремет та інші). Результати досліджень особливостей дітей із ЗНМ демонструють взаємозумовленість їх вербальних і невербальних умінь.

Сучасна педагогічна практика вимагає від логопедів наукового підходу до аналізу комунікативних умінь дітей дошкільного віку із ЗНМ та розробки корекційно-педагогічних рекомендацій, що забезпечать повноцінне формування вербальної комунікації таких дітей. Подібна діяльність є надзвичайно приємною, інноваційною та досить дієвою на думку багатьох науковців (К. Зелінської-Любченко, З. Ленів, В. Литвиненко та ін.). Проте, особливості інтеграції засобів арт-терапії в роботу з розвитку комунікативних умінь дітей із ЗНМ висвітлена в науковій літературі не повною мірою, що і зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Мета статті – висвітлити особливості формування комунікативних умінь у дітей дошкільного віку із ЗНМ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Арт-терапія – терапія за допомогою різних видів мистецтва, один із сучасних напрямів психотерапії. Арт-терапія сьогодні стає все більше популярним у професійному середовищі напрямом сучасної психотерапії, що стрімко розвивається та привертає до себе увагу в усьому світі [4].

Оскільки напрям арт-терапія перебуває в періоді становлення, поки не має чітких меж його розвитку. Про це свідчить навіть розбіжність у основній термінології. Так, не існує навіть єдиної назви для даного напрямку. Кожна з існуючих назв підкреслює певну специфічну сторону, яка є для прихильників найбільш істотною. Спробуємо перелічити хоча б основні терміни (за ступенем частоти використання в науковій літературі):

Арт-терапія також зустрічається у написанні як «арттерапія» (Arts Therapy, іноді навіть Therapy of Arts), тобто лікування мистецтвом (P. Allen, A. Hill, E. Kramer, H. Landgarten, M. Liebmann, J. Moreno, M. Naumburg, та ін.) Це найбільш уживана, особливо в практиці, назва всього напрямку. Але таку назву не можна вважати досить вдалою. Справа в тому, що англійське слово Art означає одночасно мистецтво й живопис. Тому досить часто під арттерапією розуміють так званий візуальний ряд мистецтв (живопис, малюнок, ліплення, грим, боді-арт, мозаїки, різні інсталяції з предметів, колажі, ляльки тощо, тобто те, що видно очима). Усе це вносить певну плутанину.

Доказом цього є розробки зарубіжних і вітчизняних учених, що висвітлюють специфіку застосування різних напрямів арттерапії з різними категоріями дітей, що мають психофізичні порушення, зокрема: «Арт-терапія у роботі з дітьми» М. Кисельової; «Арттерапія дітей та підлітків» О. Копитіна, О. Свістоської; «Арттерапія для дітей із затримкою психічного розвитку» С. Рибаківської; «Психокорекційна робота з дітьми, що мають порушення психічного розвитку» Б. Айзенберг, Л. Кузнецової; «Театральна діяльність як засіб психо-

діагностики» І. Болдирєвої, Н. Каранди; «Нетрадиційні методи в корекційній педагогіці» М. Поваляєвої; «Ефективність казкотерапії в корекційній роботі з дітьми» М. Поваляєвої та багато інших.

Можливості застосування арт-терапії в корекційно-педагогічній роботі з дітьми із мовленнєвими порушеннями запропоновано в працях Л. Гаврильченко «Корекція мовлення через ознайомлення з природою в образотворчій діяльності», Г. Беденко, М. Поваляєвої «Корекція просодичної сторони мовлення на музичних заняттях», О. Рау «Роль ігрової психотерапії (казкотерапії) в усуненні заїкання у дошкільників»; А. Красикової «Лялькотерапія в корекційній педагогіці» та в інших.

На сьогодні автори виокремлюють декілька напрямів використання мистецтва в корекційній роботі з дітьми, які мають відхилення в розвитку: психофізіологічний (пов'язаний із корекцією психосоматичних порушень), психотерапевтичний (пов'язаний зі впливом на когнітивну та емоційну сфери), психологічний (виконує катарсичну, регулятивну, комунікативну функції), соціально-педагогічний (пов'язаний із розширенням загального й художньо-естетичного кругозору, з активізацією потенційних можливостей дитини в практичній художній діяльності й творчості). Реалізація цих напрямів у роботі з дітьми з проблемами в розвитку здійснюється за допомогою певних психокорекційних, корекційно-розвивальних методик, які використовуються в межах арт-терапії [4].

Видами арттерапії, що використовують в логопедії є [7]:

Музикотерапія – лікування музикою у всіх її проявах. Музико-

терапія активно використовується в корекції як емоційних, так і мовленнєвих порушень та передбачає використання музики з корекційною метою.

Вокалотерапія – це лікування співом. Усі пісні мають свій ритм, мелодію, тривалість і тому неповторно і цілеспрямовано впливають на людину. Організм людини є набором резонаторів. Кожен орган, кожна клітинка генетично налаштовані на певну ритміку, акустику й мелодію. Під впливом музики наша генетика може резонувати з піснею, і тоді кажуть, що пісня «взяла за душу». Вокалотерапія дає стійкий позитивний ефект тільки за умови тривалого застосування. Так само під час співу відбувається активна робота всього організму, особливо легенів і серцево-судинної системи.

Кінезіотерапія. Тракується як активна музикотерапія і може виражатися у формі танцотерапії, корекційної ритміки, психогімнастики. Кінезіотерапія заснована на єдності музики й руху, а також на активній діяльності дитини під музичний супровід.

Корекційна ритміка (засновник методу – швейцарський композитор, педагог Е. Жак-Далькроз) – вид активної музикотерапії, в основі якої лежить синтез музико-ритмо-рухового впливу. Ритмічні вправи роблять позитивний вплив на дітей із підвищеною збудливістю, впливають на загальний тонус, моторику, загальний психоемоційний стан, тренування рухливості центральної нервової системи.

Психогімнастика (авт. М. І. Чистякова) – метод, у якому учасники проявляють себе й спілкуються без допомоги слів. Психогімнастика складається з деяких ігрових варіантів

психотерапії, сугестивних (заснованих на навіюванні), тренувальних, роз'яснюючих (етюди, ігри, вправи, що активізують психомоторику), які спрямовані на розвиток різних сторін психіки дитини. Імітація дітьми різних станів має психопрофілактичний ефект.

Імаготерапія (від лат. *imago* – образ) займає особливе місце в арттерапії. Її основою є театралізація психотерапевтичного процесу. Досягнення психокорекційного ефекту забезпечується шляхом розвитку та збагачення особистості. Для цього використовується творча активність особистості.

Імаготерапія включає в себе лялькотерапію, образно-рольову драмтерапію та психодраму.

Лялькотерапія найчастіше використовується в роботі з дітьми. Вона заснована на ідентифікації з образом ляльки. Ігри з лялькою надзвичайно дієві у логопедичній практиці.

Драматерапія є експресивним психотерапевтичним методом, що використовує драматичні засоби в терапевтичних (лікувальних) цілях.

Образно-рольова драматерапія (розігрування за ролями й драматизація сюжету). Програвання ролей спрямоване на руйнування старих патологічних комунікативно-поведінкових стереотипів.

Психодрама (засновник – психолог, психотерапевт Дж. Морено). Суть методу полягає в тому, що «актори» грають не готові ролі, а вільно розігрують імпровізацію проблемної ситуації. Результатом психодрами є катарсис, який при цьому поширюється як на «акторів», так і на глядачів психодрами.

Маскотерапія – давня відомий метод психологічної роботи, засно-

ваний на переведенні глибинних комплексів і проблем клієнта в неживу матерію маски.

Бібліотерапія (з грецьк. «книголікування»). В основі цього методу арт-терапії лежить читання книжок певного змісту й тематики.

Казкотерапія – є один із видів бібліотерапії. Ефективність використання казкотерапії в дошкільний період забезпечується специфікою діяльності дитини в цьому віці, а також привабливість цього жанру, що дозволяє вільно мріяти й фантазувати. Казка дозволяє розширювати межі звичайного життя, стикатися зі складними явищами й у доступній формі осягати світ почуттів і переживань, розрізняти добро та зло.

Образотерапія (малюнкотерапія) – один із найбільш поширених видів арт-терапії. У ході малювання дитина дає вихід своїм почуттям, бажанням, мріям. Малювання виступає як спосіб моделювання відносин та вираження різних емоцій.

Кольоротерапія – лікування кольором. Її застосовували ще в давнину. У Китаї, Індії, Персії та Єгипті цілителі вважали, що колір благотворно впливає на психіку людини й навіть виліковує багато хвороб.

Пісочна терапія. Метод **sandplay** (дослівно – пісочна гра) сьогодні достатньо відомий в Україні. Він представляє незвичайну техніку аналітичного процесу, під час якої дитина будує «**власний світ в мініатюрі**» з піску й невеликих фігурок.

Однією з важливих проблем у навчанні та вихованні дітей молодшого дошкільного віку є розвиток мовлення, як засобу комунікації. Рідна мова є ключем до розуміння навколишнього світу та розвитку навичок спілкування. Ступінь розвитку мов-

лення має значний вплив на подальшу успішність дитини в школі та її соціальну адаптацію.

Психолого-педагогічні дослідження в корекційній педагогіці засвідчують, що нині кількість дітей із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) неухильно зростає. У дітей із загальним недорозвитком мовлення порушено цілісне формування всіх компонентів мовленнєвої системи в їх єдності: звукової та смислової сторони мовлення, фонематичних процесів, лексики, граматичного складу мовлення. Діти з порушеннями мовлення потребують корекційного втручання.

На наш погляд, використання адаптованих для дітей дошкільного віку арт-методів у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення можливе і містить великий потенціал для якісних змін у процесі розвитку мовлення у цілому та комунікативних умінь зокрема.

Арт-метод для дошкільнят – це система ігор та завдань, яка максимально підвищує його ефективність без зміни основної програми. З точки зору фахівців (О. Медведєва, Т. Зінкевич-Євстигнєєва, Т. Грабенко та ін.), які займаються корекційною роботою з дітьми із мовленнєвими труднощами, використання адаптованих арт-методів є безумовно перевагою в активізації мовленнєвої діяльності дітей. Використання адаптованих арт-методів є хорошим способом активізації мовленнєвої діяльності дітей [6].

Широке розмаїття арт-методів може допомогти логопедам перетворити корекційну роботу з дітьми на цікавий, живий і творчий захід. А саме:

Лялькотерапія. У неформальному ігровому середовищі діти

дошкільного віку краще засвоюють не тільки знання, а й багато навичок і звичок, коригують свою поведінку і починають несвідомо долати психологічні труднощі.

Існує окремий напрямок лялькотерапії – метод лікування та корекції за допомогою ляльок. Лялька використовується як проміжний об'єкт між взаємодією дитини і дорослого. Ляльки в логопедії є важливим елементом корекційно-розвиваючих ігор та занять. Логопеди можуть зміцнити психічне здоров'я дітей із ЗНМ, зменшити пов'язану з мовленням тривожність, знизити негативні емоції, забезпечити емоційну стабільність, допомогти їм повірити у свої здібності, сформувані більш позитивне ставлення до себе та оточуючих, розвинути комунікативні уміння та покращити їх соціальну адаптацію [2].

Логопедичні ляльки здатні значно підвищити інтерес і допомогти дітям легко засвоїти вивчений матеріал, що, в свою чергу, сприяє активізації пізнавальної та мовленнєвої діяльності дітей із ЗНМ

Для підготовки мовленнєвого апарату дитини до вимови звуків логопеди можуть виконувати артикуляційну гімнастику з ляльками, використовуючи віршовані форми, які підвищують якість та ефективність їх застосування і полегшують процес постановки та автоматизації мовленнєвих звуків.

Логопедичні ляльки також сприяють розвитку художніх здібностей. Діти з порушеннями мовлення часто соромляться і відмовляються самостійно розповідати вірші бо співати пісні, але за допомогою ляльок вони роблять це із задоволенням, при чому намагаються контролювати якість своєї вимови і ритмічність.

Пальчиковий та ляльковий театри виступають чудовим засобом стимулювання мовленнєвої активності. Інценування казок і різних сюжетів власного твору за допомогою фігурок пальчикового театру або ляльок лялькового театру є безсумнівно корисними для дитини [3]:

- пальчиковий та ляльковий театр розвивають моторику;
- малюки можуть розвивати свої навички концентрації уваги, оскільки вони не пропускають «вихід» персонажів;
- вивчаючи діалоги персонажів і уникаючи плутанини під час вистави, діти розвивають пам'ять;
- театр розвиває уяву та фантазію;
- збільшується словниковий запас, будова речення стають більш правильними і розгорнутими;
- просторове мислення розвивається в процесі переміщення персонажів по сцені (такі важливі поняття, як «ліворуч» і «праворуч», «вниз» і «вгору», «до» і «після» засвоюються у веселій і невимушеній формі);
- самовираження на сцені, розвине артистичні та творчі здібності (виступ перед аудиторією зробить малюка більш впевненим і комунікабельним)

А головне, за допомогою ляльок діти відкривають для себе дивовижний світ казки. Казки – це своєрідний фольклор, який ніколи не можна ігнорувати при вихованні дітей. Їх добре знають і люблять як діти, так і дорослі. Казки для дітей молодшого віку прості та циклічні, тобто сюжет повторюється з незначними змінами. Ця особливість допомагає дітям краще запам'ятовувати історію та розвивати пам'ять. Казки допомагають стимулювати інтерес до мови.

Під час гри «в казки» дітям дуже важливо вміти брати на себе різні

ролі, наслідувати позитивних і негативних персонажів, відчувати межі між добром і злом. Однак сюжет казки – це лише основа для самостійної творчості. А творчість – це здатність відриватися від усталених шаблонів, генерувати власні ідеї та реалізовувати власні плани. І дуже важливо підтримувати дітей у цьому, закладати фундамент творчого усвідомлення світу. Наші казки завжди несуть моральне послання. Улюблені персонажі в ляльковому театрі дуже спокусливі для наслідування, і діти несвідомо для себе, «привласнюють» позитивні якості персонажа.

Ляльковий театр – це цілий світ казки. Розігруючи улюблені казки та вірші, активізуються уява, мислення, увага та мовленнєві навички. В результаті роботи з ляльковим та пальчиковим театром формуються просторові уявлення, розвивається спритність, точність, виразність і координація рухів, підвищується працездатність і тонус кори головного мозку [3].

Ключовим моментом у театралізації є стимулювання спроб дитини розповісти історії (різні, але завжди на основі оригінального тексту) за допомогою ляльок. Стимуляція кінчиків пальців (у роботі з пальчиковим театром), наприклад, призводить до розвитку мовлення. А як відомо, оволодіння мовою є важливим для розвитку багатогранної особистості дитини. Для того, щоб розвивати виразне мовлення, необхідно створити середовище, в якому діти можуть висловлювати свої почуття, бажання і думки, як у звичайній розмові, так і на людях, не соромлячись.

Хорошим помічником у виховному процесі може стати ляльковий театр. Персонажі казок викликають повагу в очах дітей і допомагають їм

відрізнити добро від зла. Такі проблеми, як немиття рук, істерики під час їжі або сварливість, можуть зникнути безслідно, незважаючи на багато часу і зусиль, витрачених на пояснення і переконання.

Ляльковий театр використовується як один з елементів на логопедичних заняттях і проводиться в кінці заняття протягом 10 хвилин.

Такий театр може бути придбаний або виготовлений батьками або вчителем-логопедом. Батькам також надаються зразки паперових пальчикових ляльок, щоб вони могли грати з дітьми вдома для закріплення мовного матеріалу, який вивчається на заняттях. Мовний матеріал, який викладається в садочку закріплюється за допомогою театру пальчикових ляльок. Тобто вони простежуються у зв'язку з лексичною темою уроку.

Наприклад, при вивченні лексичної теми «Дикі тварини» презентується дитяче оповідання «Рукавичка», в якому представлені дикі тварини. А під час вивчення лексичної теми «дім» виконується дитяче оповідання «Три поросятка» (з дикими тваринами). Автоматичне мовлення також використовується як із дітьми, що розмовляють, так і з дітьми, що не розмовляють, для досягнення імітації звуків.

Короткі діалоги персонажів виконуються в емоційно насичених ситуаціях, щоб допомогти дітям глибше зрозуміти зміст взаємодії та взаємовідносин персонажів. Для цього особливо підходять народні казки (наприклад, «Клітка для кролика», «Кіт, курка та лисиця»).

Діти отримують позитивні емоції, долають страх і сором'язливість. Активна участь позбавляє їх від мовленнєвих труднощів, навіть якщо

вони добре володіють мовленням. Діти, які раніше були неактивними і тихими під час логопедичних занять з використанням арт-терапевтичних засобів, стають більш активними в мовленнєвому плані.

Крім того, робота з ляльками сприяє розвитку дрібної моторики. Також доведено, що між мовленням і руховою активністю існує тісний і взаємозалежний зв'язок. Розвиток дрібної моторики сприятливо впливає не тільки на формування активного мовлення дитини, а й на виправлення його недоліків:

- підвищення бажання і потреби в мовленнєвому спілкуванні;
- правильне розуміння мовленнєвих ситуацій;
- посилення мовленнєвого контролю;
- наслідування мовленнєвих зразків.

З вищесказаного можна зробити висновок, що пальчикові ляльки можуть:

- підготувати дитину до засвоєння комунікативних умінь психологічно та емоційно;
- сформулювати позитивну мотивацію до навчання;
- подолати бар'єри у спілкуванні;
- створити ситуацію, в якій кожна дитина може досягти успіху;
- створити емоційно приємну атмосферу та сприяти відчуттю радості та психічного благополуччя.
- дозволяє активізувати мовленнєву діяльність найбільш ефективним чином.

Музикотерапія. Музика – найдоступніший для дітей вид мистецтва – є потужним стимулом для спілкування та інтеграції. Музикотерапія є ефективним способом збереження здоров'я та покращення мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку.

У роботі над формуванням комунікативних умінь дуже важливо розвивати рухову взаємодію між дітьми. Виконуючи спільні рухи під музику діти розвивають почуття ритму, музичний слух. Під час такої діяльності можна корегувати мовленнєве дихання, чіткість вимови складів, слів та речень.

Діти з мовленнєвими порушеннями часто мають труднощі з контролем дихання, нераціонально використовують дихання під час мовленнєвого процесу, швидко говорять. Недостатньо розвинені музично-ритмічні відчуття, слух, інтонаційний, ритмічний та мелодичний аспекти мовлення, рухова та емоційна сфери спричиняють відставання у формуванні комунікативних умінь дітей. Для нормалізації емоційного стану дітей із ЗНМ та корекції рухових і мовленнєвих труднощів доцільно використовувати традиційні та альтернативні методи музичного впливу.

До традиційних прийомів відноситься логоритміка (тісний зв'язок слова, музики та руху), в процесі якої активізується словниковий запас, відпрацьовуються поставлені звуки, закріплюється лексичний матеріал, розвивається м'язова активність та метроритмічне почуття [5].

Альтернативні музикотерапевтичні прийоми включають в себе:

Прослуховування класичної музики у виконанні симфонічного оркестру. При правильному підборі музика впливає на психофізіологічний рівень активності організму. Мажорна динамічна мелодія тонізує центральну нервову систему, піднімає настрій та артеріальний тиск, прискорюючи роботу серця, а мінорна мелодійна спокійна музика знімає перезбудження, доречна для релаксації.

Проспівування голосних звуків (складів) і нот звукоряду на діафрагмальному диханні. Це пов'язано з розвитком дихання, формуванням голосу та профілактикою бронхолегеневих захворювань. Методика базується на взаємозв'язку між звуком, акустичними коливаннями та нервовими центрами. Розспівування активізує, заспокоює, зменшує напругу та запобігає стресам.

Граючи на нетрадиційних музичних інструментах, діти спілкуються, уявляють, самореалізуються і відчують музику як забаву та радість. Гра на музичних інструментах дозволяє дітям відкривати власні форми спілкування, постукуючи, погладжуючи чи струшуючи предмети, або ж постукуючи пальцями чи долонями, щоб побачити, які звуки вони можуть видавати.

Навчання гри на музичних інструментах:

- виховує почуття відповідальності, розвиваючи здатність заохочувати та співпрацювати;
- долає невпевненість та сумніви;
- розширює музичні горизонти;
- заохочує розвиток вроджених здібностей і психічних процесів, таких як почуття ритму, музична пам'ять, художній смак, творча ініціатива, мислення та уява.

Найдоступнішими інструментами для їх конструювання є шумові музичні інструменти. Вони дозволяють дітям по-новому почути звуки навколо себе.

Крупотерапія. Одним із видів продуктивної арт-терапії в логопедії є використання різноманітних круп з корекційною метою. Як не дивно, але робота з крупами також може слугувати свого роду стимулом до формування комунікативних умінь. Крупотерапія корисна для розвитку

друбної моторики, передбачає використання різних кольорів (пофарбовані крупки), може бути задіяна як в груповій так і в індивідуальній роботі.

Також, спираючись на аналіз літературних джерел, нами було розроблено **методичні рекомендації щодо формування комунікативних навичок дошкільників із ЗНМ.**

1. У роботі з дітьми із ЗНМ необхідно спрямовувати увагу не лише на корекцію мовленнєвих порушень, а й на систематичну реабілітацію психічного здоров'я дітей з метою усунення або згладжування афективних станів, підвищеної збудливості тощо. Саме тому фахівці-логопеди мають тісно співпрацювати із психологом закладу та/або інклюзивно-ресурсного центру.

2. Необхідно розвивати соціальний інтелект дошкільників, тобто сприяти їх правильному розумінню оточуючих, вчити співпереживати іншій людині, адекватно оцінювати себе, тощо.

3. Навчати агресивних дітей навичкам безконфліктного спілкування, підпорядкування, а також терпимості та компромісу;

4. Розвивати у замкнених і невпевнених у собі дітей стимул до спілкування, потребу у розширенні адекватних соціальних контактів, вміння знімати у них комунікативну тривожність. Психокорекційну роботу можна організувати і забезпечити засобами арт-терапії, психотренінгів, груп спілкування.

Логопеду, психологу та вихователю спільними зусиллями доведеться:

➤ аналізувати стиль спілкування не лише дітей, а й дорослих (батьків, вихователів): чи не є вони причиною негативних емоційних і поведінкових проявів;

➤ закріплювати в духовній свідомості дитини групові норми гуманного ставлення, миролюбства, гуманістичних установок і звичок через доступні форми соціальної поведінки (наприклад, організацію ситуацій взаємодопомоги, взаємтурботи, привітання з днем народження);

➤ цілеспрямовано створювати особистісну привабливість кожної дитини шляхом моделювання ситуацій успіху, загальної для всіх дітей радості;

➤ включати ізольованих і знедолених дітей у спільну різнопланову діяльність колективу;

➤ схвалювати, обговорювати будь-які прояви доброго, уважного ставлення до однолітків;

➤ забезпечувати кожній дитині індивідуальну компенсаторну психолого-педагогічну підтримку.

Звісно робота з формування комунікативних умінь у дітей із ЗНМ є достатньо важкою та потребує, як правило комплексного підходу, але результат такої роботи допоможе дитині успішно інтегруватися в суспільство, що є головною задачею роботи із такими дітьми.

Висновки та перспективи подальших розвідок. На наш погляд, використання адаптованих для дітей дошкільного віку арт-методів у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення можливе і містить великий потенціал для якісних змін у процесі розвитку мовлення у цілому та комунікативних умінь зокрема. Перспективу подальших розвідок вбачаємо у використанні означених методів в практичній діяльності та створенні власної арт-терапевтичної логопедичної методики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звонська Л. Л., Корольова Н. В., Лазер-Паньків О. В. та ін. Енциклопедичний

- словник класичних мов. За ред. Л. Л. Звонської. 2-ге вид. випр. і допов. К.: ВПЦ «Київський університет», 2017. – 552 с.
2. Зелінская Е. А., Мальцева Ю. О. Лялькотерапія як засіб корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку // Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції. Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. С. 48 – 52.
 3. Зелінська-Любченко К. О., Мальцева Ю. О. Розвиток зв'язного мовлення дітей молодшого дошкільного віку засобами пальчикового театру. // Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Суми: Видавництво СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. С 151 – 154.
 4. Кравченко А.І., Литвиненко В. А. // Арттерапія та артпедагогіка в логопедичній роботі з дітьми дошкільного та молодшого дошкільного віку: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Суми: ТОВ «Мрія», 2012. 136 с.
 5. Кравченко А.І., Зелінська К. О. Кінезіотерапія як засіб корекції мовленнєвих порушень у дітей з розумовою відсталістю // Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту школярів та студентів України: матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених з міжнародною участю. 2012. Т. I. С. 308 – 312.
 6. Ленів З.П. Діагностика усного мовлення старших дошкільників засобами арт-терапії: навчально-методичний посібник. Дефектологія. К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. 273 с.
 7. Литвиненко В. А. Застосування арт-терапії в логопедичній роботі з дошкільниками та молодшими школярами : навч.-метод. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2011. 112 с.
 8. Логопедія : підручник / [М. К. Шеремет та ін.] ; за ред. д-ра пед. наук, проф.

- М. К. Шеремет. 2-ге вид., перероб. та допов. К.: Слово, 2010. 665 с.
9. Словник іншомовних слів. Режим доступу: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/>.

УДК 376-056.0

Анатолій КРАВЧЕНКО

кандидат педагогічних наук,
професор

СумДПУ імені А. С. Макаренка
Валерія КУЗЬМЕНКО

здобувачка освіти ОС Магістр
спеціальності «Спеціальна освіта
Логопедія»

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У статті розглядаються умови, напрями та прийоми корекційної роботи з розвитку комунікативних навичок молодших школярів з порушеннями мовлення в умовах інклюзивного навчання.

Ключові слова: комунікативні навички, корекційна робота, діти молодшого шкільного віку.

Постановка проблеми. Порушення мовлення у дітей молодшого шкільного віку можуть призвести до таких проблем, як труднощі у встановленні контакту з іншими людьми, неможливість підтримувати бесіду, неухвага до співрозмовника, нездатність до ефективного спілкування. Ці проблеми можуть негативно вплинути на розвиток дитини, оскільки вона може відчувати себе відокремленою від суспільства.

Молодший шкільний вік є важливим періодом для розвитку комунікативних навичок. У цьому віці діти починають активно спілкуватися з однолітками та дорослими. Тому